

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Гнатюк Дмитро Володимирович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ
ДАРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 56

Голоденко Леся Олегівна

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 61

Гринько Світлана Дмитрівна, Гринько Андрій Русланович

КРАЙНЯ НЕОБХІДНІСТЬ ЯК СПОСІБ САМОЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ
ПРАВ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ 65

Гриценюк Владислав Олександрович

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТВОРИ 69

Давидова Ірина Віталівна

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО
ПРЕДСТАВНИЦТВА 74

Деренюк Ангеліна Олександрівна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 77

Діденко Лариса Василівна

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ТА ЇХНІХ СІМЕЙ НА СПАДЩИНУ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ 79

Добровольська Володимира Володимирівна,

Артьомов Дмитро Володимирович

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ УЧАСНИКІВ АПЕЛЯЦІЙНОГО
ПРОВАЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ 82

Ennan R. E.

LEGAL PERSONALITY OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE:
IS ARTIFICIAL INTELLIGENCE A SUBJECT OF LAW?
(ПРАВСУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ:
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – СУБ'ЄКТ ПРАВА?) 86

Журавель Алла Василівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ НЯНЬ В
УКРАЇНІ 91

Заїка Юрій Олександрович

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-
КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ 95

Здирко Єлизавета Михайлівна

МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ FAIR USE ДЛЯ ЗАХИСТУ
АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ЗГЕНЕРОВАНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШІ
ТВОРИ 100

6. Цал-Цалко Ю. До визначення сутності поняття третіх осіб в цивільному процесі. *Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 80-83.

7. Кравчук В. М., Угриновська О. І. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. К.: Істина, 2006. 944 с.

8. Крупник Р. В., Юркевич Ю. М. Участь в господарському процесі третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору: проблемні питання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 1. С. 183-189.

Ennan R. E.,

PhD in Law, Associate Professor,

*Associate Professor of the Department of
Intellectual Property Law*

National University «Odesa Law Academy»

**LEGAL PERSONALITY OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE:
IS ARTIFICIAL INTELLIGENCE A SUBJECT OF LAW?
(ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ:
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – СУБ'ЄКТ ПРАВА?)**

Human legal personality is generally accepted as something natural. Since law is a creation of the human mind, it is formed taking into account human abilities and qualities. The system of normative rules developed over centuries and was based on human needs and characteristics, such as the ability to feel, the ability to intend, and the ability to understand events. The main arguments against recognizing artificial intelligence systems (hereinafter referred to as AI) as legal subjects center on their lack of certain critical elements of legal personality inherent in humans. Some authors define such grounds as «the missing something arguments» [1]. The logic of researchers who argue against granting artificial intelligence systems legal personality is simple. AI does not possess the qualities essential for subjectivity (soul, consciousness, feelings, the ability to intend, desires, interests, etc.). If AI exhibits behavior that could be evidence of the listed qualities, this means that the system imitates human behavior, «but a simulation of a thing is not the thing itself.» Such arguments dominate research as evidence against recognizing intelligent systems as subjects

of moral or legal rules [2–4]. Proponents of granting intelligent systems legal personality most often draw an analogy with legal entities, animals, children, or legally incompetent people [5–7]. Legal entities, children, and legally incompetent people may have rights and obligations, but in most modern legal systems, the scope of their rights and obligations is significantly limited. The debate about the legal personality of artificial intelligence is considered, for example, in the recommendations of the Civil Law Commission of the European Parliament, which state: “Ultimately, the autonomy of robots raises the question of their nature in the light of existing legal categories – whether they should be considered as natural persons, legal persons, animals, or other existing legal subjects, or whether a new category should be created with its own characteristics and accepted consequences in the context of the allocation of rights and obligations, including liability for damage” [10].

Although this document is not legally binding, it is a clear indication that the issue of the legal personality of artificial intelligence is on the political agenda of the European Union. Another document that addresses the issue of the legal personality of intelligent systems is the US Department of Defense’s International Humanitarian Law Manual. Its article, «Obligations of Distinction and Proportionality Applicable to Persons and Not to Weapons,» states that «the law of war does not require weapons to determine the lawfulness of their actions, even if they can be characterized as being capable of making legally significant decisions, such as whether to start shooting or to select and engage a target» [11]. Some researchers consider this a sign that «robotic weapons will never become subjects of law» [7], but this manual is only an official interpretation of the rules of international humanitarian law. Like any other interpretation of the rules of international law, it can evolve over time [12–13]. In general, the existing official interpretation does not exclude the possibility of recognizing the legal personality of a “smart machine” in the future.

Regarding AI systems, can they be held liable and punished under criminal law? Proponents of criminal liability for AI believe that they can. In the book «Liability for Crimes Using Artificial Intelligence Systems,» the author draws an analogy with the concept of criminal liability for legal entities. Since such a legal fiction as the legal personality of a legal entity can exist in criminal law, a similar framework should be applied to intelligent systems. According to the researcher, AI can meet all the basic requirements for criminal liability [14].

Furthermore, the author proposes a system of punishments that would be applicable to AI, and even suggests that it would be possible to apply the measure of imprisonment to intelligent software and hardware. The researcher concludes that, “given the nature of punishment through imprisonment, a practical action that could lead to the same consequences as imprisonment when applied to an AI system is to disable the AI system for a certain period. During this period, no actions related to the AI’s freedom are allowed, and therefore its (artificial intelligence’s) freedom is limited” [14]. Despite the harsh criticism of the listed ideas, in almost every article concerning the legal personality of AI, the reader can find at least one incontrovertible statement in the works of the aforementioned author. In fact, if a legal system decides to recognize something or someone as a legal subject, then there is no reason not to allow it.

At least one intellectual system has formally received the status of a legal entity in Saudi Arabia. As one foreign researcher rightly notes, “When a legal system grants legal rights and obligations to a legal entity, it decides to treat that legal entity as if it were a natural person. This is a kind of rule of pretense, according to which legal systems can decide on the legal personality of an object, regardless of whether it is actually a subject” [7]. This does not mean that a declaration alone is sufficient, but it does mean that there is no list of criteria for recognizing or not recognizing something as a legal entity. Moral rules could serve as the basis for recognizing something as a legal entity. Since law and morality are means of social control, they are closely interrelated. This does not mean that the two social regulators must correlate with each other, but at least the legislator must take moral norms into account. An immoral legal norm is likely to be frequently violated. The above analysis of the views of opponents and proponents of AI legal personality shows that the arguments often fall within the moral realm. It appears that the two main moral questions are whether humans have a moral obligation to grant AI legal personality and whether AI can be a subject of moral norms. Some authors prefer to rely on a very broad conception of the range of subjects of moral norms, which could include robots. For example, one researcher believes that excluding robots capable of social communication from the generally accepted concept of moral subjects is analogous to infringing on the rights of any group of people “because of their race, their religiosity, their functionality, or even their gender” [15]. Perhaps this comment

is overly emotional, but it demonstrates that people tend to declare their moral obligations to robots. The problem is that morality, like law, derives from human capabilities, limitations, and characteristics. Ethics and morality are a set of social rules based on the human value system. Moral rules often stem from our needs, fears, etc.

It should be noted that campaigns to recognize certain groups of humans or animals as legal entities are primarily based on the similarity of these groups to entities that already have legal personality. For example, advocates for the legal personality of chimpanzees often appeal to the fact that these animals possess certain human qualities, such as intelligence or autonomy. Some authors believe that this similarity implies that chimpanzees can be recognized as both moral subjects and legal entities [8].

First, because modern AI systems do not share sufficient characteristics with humans, we have no moral obligation to recognize them as legal entities. Second, there is no reason to assume that this will not be possible in the future. As early as 1992, some researchers argued that if AIs behaved superficially correctly, and if cognitive science confirmed that the underlying processes generating such behavior were relatively similar to those of the human mind, we would have compelling reasons to treat AIs as subjects of moral and legal norms. Moreover, in the future, as we interact with such AIs, we will be forced to refine our concept of legal agency. In summary, AIs could potentially be legal subjects. Humans have no moral obligation to grant legal personality to intelligent systems because they have little in common with humans, but some states may formally do so. Experience with granting legal personality to legal entities shows that the appropriate legal frameworks for recognizing AI as legal subjects already exist.

REFERENCES:

1. Solum B. L. Legal Personhood for Artificial Intelligences. North Carolina Law Review. Vol. 70. 4. 1992.
2. Etzioni A. Incorporating Ethics into Artificial Intelligence. Journal of Ethics. 2017. 21(4). P. 403-418.
3. Asaro P. Robots and responsibility from a legal perspective. The IEEE conference on robotics and automation, 2007. URL: <http://www.peterasaro.org/writing/ASARO%20Legal%20Perspective.pdf>
4. Danaher J. The rise of the robots and the crisis of moral patiency. AI & Society, 2017. P. 1–8.

5. Koops B. J. Bridging the accountability gap: rights for new entities in the information society. *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*. Vol. 11. 2. 2010. P. 497–561.
6. Solaiman S. M. Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees: a quest for legitimacy. *Artificial Intelligence and Law*. 25(2). 2017. P. 155–179.
7. Bryson J. J. Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons. *Artificial Intelligence and Law*. 2017. 25(3). P. 273–291.
8. Staker, A. Should Chimpanzees Have Standing, the Case for Pursuing Legal Personhood for Non-Human Animals. *Transnational Environmental Law*. 2017. 6(3). P. 485–507.
9. Schmidt, A. T. Persons or Property – Freedom and the Legal Status of Animals. *Journal of Moral Philosophy*. 2018. 15(1). P. 20–45.
10. Draft Report of Committee on Legal Affairs with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=%2F%2FEP%2F%2FNONSGML%20COMPARL%20PE-582.443%2001%20DOC%20PDF%20V0%2F%2FEN>
11. U. S. Department of Defense, Law of War Manual, 6.5.9.3 (2015). URL: <http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/Law-of-War-Manual-June2015>
12. Arato J. Subsequent Practice and Evolutive Interpretation: Techniques of Treaty Interpretation over Time and Their Diverse Consequences. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*. 2010. 9. P. 443–494.
13. Eirik Bjorge I. International Court of Justice, Case concerning the dispute regarding navigational and related rights (Costa Rica v Nicaragua) judgment of 13 July 2009. *International and Comparative Law Quarterly*. 2011. 60. P. 271–279.
14. Hallevy G. The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities // SSRN Electronic Journal (February 15, 2010). URL: <https://ssrn.com/abstract=1564096>
15. Foerst A. Artificial sociability: from embodied AI toward new understandings of personhood. *Technology in Society*. 1999. 21.